

HIỆP ĐỊNH THƯƠNG MẠI TỰ DO VIỆT NAM - EU (EVFTA) VÀ TÁC ĐỘNG TỚI XUẤT KHẨU NÔNG SẢN VIỆT NAM

Nguyễn Vinh Thành*

Tóm tắt

Ngày 1/8/2020, Hiệp định Thương mại Tự do Việt Nam - EU (EVFTA) chính thức có hiệu lực sau gần 10 năm đàm phán. EVFTA là dấu mốc quan trọng trong quan hệ Việt Nam - EU: Từ một nước tiếp nhận hỗ trợ của EU để phục vụ phát triển, xóa đói, giảm nghèo và chuyển đổi nền kinh tế, Việt Nam đã trở thành đối tác hợp tác bình đẳng, cùng có lợi với EU. Trong nhiều lĩnh vực được hưởng lợi từ EVFTA, xuất khẩu nông sản được kỳ vọng là một trong những mũi nhọn đột phá, giúp Việt Nam tận dụng lợi thế nông nghiệp, mở rộng hơn nữa khả năng tiếp cận thị trường EU nhiều tiềm năng. Bài viết đánh giá thực trạng xuất khẩu nông sản Việt Nam sang thị trường EU, đặt trong tổng thể quan hệ kinh tế thương mại giữa Việt Nam và EU, từ đó đưa ra những nhận định về thời cơ, thách thức mà EVFTA mang lại và đề xuất một số giải pháp đẩy mạnh hoạt động xuất khẩu nông sản trong thời gian tới.

Từ khoá: Thương mại Việt Nam - EU, EVFTA, xuất khẩu nông sản.

Quan hệ thương mại Việt Nam - EU và Hiệp định Thương mại Tự do EVFTA

Quan hệ thương mại Việt Nam - EU

Cùng với sự phát triển về quan hệ chính trị - ngoại giao là sự phát triển quan hệ hợp tác kinh tế - thương mại Việt Nam - EU. EU là đối tác thương mại lớn thứ năm và là thị trường xuất khẩu lớn thứ ba của Việt

---

* TS. Giảng viên Khoa Kinh tế Quốc tế, Học viện Ngoại giao.

Nam (sau Hoa Kỳ và Trung Quốc). Đối với EU, Việt Nam là đối tác thương mại lớn thứ 17 trên thế giới, thứ 5 trong các đối tác ở châu Á và lớn nhất trong ASEAN.¹

Về đầu tư trực tiếp nước ngoài, EU luôn là một trong những đối tác FDI hàng đầu tại Việt Nam với tổng vốn cam kết khoảng 31 tỷ USD.² Các nhà đầu tư EU đã có mặt tại hầu hết các lĩnh vực kinh tế quan trọng của Việt Nam, nhưng tập trung nhiều nhất ở lĩnh vực công nghiệp và xây dựng, chiếm 50,1% tổng số dự án FDI và 50,6% tổng vốn đầu tư cam kết.³

Về chính sách thương mại, trong những năm gần đây, EU ngày càng mở rộng các mối quan hệ thương mại. Hiện nay, EU đã ký kết 36 FTA với các nước trên thế giới, trong đó, mới nhất là hiệp định EVFTA với Việt Nam. Đây được coi là FTA thế hệ mới, với phạm vi cam kết rộng và mức độ cam kết cao nhất của Việt Nam từ trước đến nay bên cạnh Hiệp định Đối tác Toàn diện và Tiến bộ xuyên Thái Bình Dương (CPTPP). Việt Nam là nước duy nhất trong ASEAN có FTA với EU. Điều này cho thấy EU coi trọng quan hệ đối tác với Việt Nam và coi Việt Nam là cửa ngõ để phát triển kinh tế, thâm nhập vào thị trường các nước thành viên ASEAN.

Cam kết mở cửa thị trường hàng hóa

EVFTA đã chính thức có hiệu lực ngày 1/8/2020 sau tiến trình 10 năm đàm phán giữa Việt Nam và EU. EVFTA là thành tựu quan trọng trong quan hệ Việt Nam - EU, từ chỗ là nước tiếp nhận hỗ trợ của EU để

---

¹ “Việt Nam triển khai hiệu quả cam kết trong các Hiệp định Thương mại tự do với EU,” *Bộ Công Thương*, ngày 8/9/2021, <https://moit.gov.vn/tin-tuc/thi-truong-nuoc-ngoai/viet-nam-trien-khai-hieu-qua-cam-ket-trong-cac-hiep-dinh-thuong-mai-tu-do-voi-eu.html>

² “EU invests about \$31b FDI in Việt Nam,” *Eurocham*, truy cập ngày 22/3/2021, https://www.eurochamvn.org/News/EU_invests_about_31b_FDI_in_Vietnam

³ Như trên.

Nghiên cứu Quốc tế số 1 (128)

phát triển, xóa đói, giảm nghèo và chuyển đổi nền kinh tế, Việt Nam đã trở thành đối tác hợp tác bình đẳng, cùng có lợi với EU trong thực hiện các cam kết của một hiệp định thương mại tự do (FTA) thế hệ mới.

Ngay sau khi EVFTA có hiệu lực, EU cam kết xóa bỏ 85,6% thuế quan, tương đương với 70,3% kim ngạch xuất khẩu của Việt Nam sang EU. Trong vòng 7 năm, EU sẽ xóa bỏ 99,2% số dòng thuế trong biểu thuế, tương đương 99,7% kim ngạch xuất khẩu của Việt Nam sang EU.⁴ Đối với các sản phẩm thuộc diện cam kết theo hạn ngạch thuế quan, EU dành cho Việt Nam hạn ngạch thuế quan 25.000 tấn tinh bột sắn (trên tổng nhập khẩu của EU là 33.000 tấn); 5.000 tấn ngô ngọt (riêng ngô bao tử sẽ không bị hạn ngạch thuế quan và được hưởng thuế suất 0% trong vòng 7 năm); 400 tấn tỏi và 350 tấn nấm. Thuế suất trong hạn ngạch của tất cả các mặt hàng thuộc diện cam kết theo hạn ngạch thuế quan của EU là 0%.

Có thể thấy, cam kết EU dành cho Việt Nam cao hơn cam kết của EU trong WTO và cũng là cao nhất trong các FTA gần đây của EU.⁵ Điều này đặc biệt có ý nghĩa vì EU là một trong những thị trường xuất khẩu lớn nhất của Việt Nam.

Lộ trình giảm thuế của Việt Nam có phần chậm hơn so với EU. Từ sau ngày 1/8/2020, Việt Nam xóa bỏ thuế quan cho hàng hóa của EU thuộc 48,5% số dòng thuế trong biểu thuế, tương đương 64,5% kim ngạch xuất khẩu của EU sang Việt Nam. Trong vòng 7 năm tiếp theo, Việt Nam cam kết xóa bỏ 91,8% số dòng thuế trong biểu thuế, tương đương 97,1% kim ngạch xuất khẩu của EU sang Việt Nam.⁶

---

⁴ "Tóm lược Hiệp định thương mại tự do EVFTA," *Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam (VCCI)*, truy cập ngày 5/4/2021, <https://trungtamwto.vn/file/20205/twto-tom-luoc-chung-ve-evfta.pdf>

⁵ Như trên

⁶ Như trên.

Một số nội dung chính của EVFTA tác động đến nông nghiệp

Chính sách thuế quan

Đối với xuất khẩu gạo, theo cam kết EVFTA, EU dành cho Việt Nam hạn ngạch 80.000 tấn gạo/năm (gồm 30.000 tấn gạo xay xát, 20.000 tấn gạo chưa xay xát và 30.000 tấn gạo thơm). Đặc biệt, EU sẽ tự do hóa hoàn toàn đối với gạo tằm. Quy định này sẽ giúp Việt Nam hàng năm có thể xuất khẩu khoảng 100.000 tấn gạo sang EU. Đối với sản phẩm từ gạo, EU sẽ đưa thuế suất về 0% sau 3-5 năm. Trong khi Việt Nam được hưởng những ưu đãi này, hai nhà xuất khẩu gạo lớn sang EU là Cam-puchia và Mi-an-ma phải chịu mức thuế tuyệt đối với mặt hàng này cho đến hết năm 2021.

Đối với rau quả, việc thực thi Hiệp định EVFTA sẽ mở ra cơ hội cạnh tranh thuận lợi cho các doanh nghiệp Việt Nam bởi vì trước đó mặt hàng trái cây của Việt Nam xuất khẩu sang EU phải chịu mức thuế từ 7-15%. Rau quả là mặt hàng nông sản được hưởng lợi với 94% trong tổng số 547 dòng thuế rau quả và các sản phẩm chế biến từ rau quả được xóa bỏ.⁷

Đối với thủy sản, Hiệp định EVFTA có hiệu lực sẽ có gần 50% số dòng thuế áp dụng đối với sản phẩm thủy sản Việt Nam đang có thuế suất cơ sở 0-22%, trong đó phần lớn thuế cao từ 6-22%, sẽ được giảm về 0% (khoảng 840 dòng thuế). Khoảng 50% số dòng thuế còn lại có thuế suất cơ sở 5,5-26% sẽ được giảm về 0% sau 3-7 năm.⁸

---

⁷ BT, “Cơ hội nào cho nông sản Việt Nam khi EVFTA có hiệu lực?” *Báo điện tử Đảng Cộng sản Việt Nam*, ngày 15/4/2021, <https://dangcongsan.vn/kinh-te/co-hoi-nao-cho-nong-san-viet-nam-khi-evfta-co-hieu-luc-558646.html>

⁸ “Điều kiện để được hưởng thuế suất ưu đãi hàng hóa xuất nhập khẩu theo Hiệp định EVFTA,” ngày 30/9/2020, <https://www.fistenet.gov.vn/thuong-mai-thuy-san/xuat-nhap-khau/doc-tin/014997/2020-09-30/dieu-kien-de-duoc-huong-thue-suat-uu-dai-hang-hoa-xuat-nhap-khau-theo-hiep-dinh-evfta>.

Nghiên cứu Quốc tế số 1 (128)

Với lâm sản, ngay khi EVFTA có hiệu lực, EU xóa bỏ ngay 83% số dòng thuế đối với gỗ và sản phẩm đồ gỗ của Việt Nam, khoảng 17% số dòng thuế đối với gỗ còn lại cũng sẽ xóa bỏ theo lộ trình từ 3-7 năm.

Chính sách phi thuế quan

Về các rào cản kỹ thuật với thương mại (TBT⁹): Các rào cản kỹ thuật đối với thương mại là các tiêu chuẩn, quy chuẩn kỹ thuật mà EU áp dụng đối với hàng hóa nhập khẩu nhằm bảo vệ lợi ích quan trọng như sức khỏe con người, môi trường, an ninh. Các biện pháp này phù hợp với các nguyên tắc của Hiệp định TBT của WTO. Một số rào cản kỹ thuật thường được áp dụng là yêu cầu về ghi nhãn, yêu cầu về ủy quyền, đóng gói, thử nghiệm, các loại giấy chứng nhận chất lượng hàng hóa, hạn chế một số chất trong sản phẩm...

Các biện pháp kiểm dịch động thực vật (SPS¹⁰): Trong hiệp định EVFTA, Việt Nam và EU đã thống nhất về các quy tắc để đảm bảo vệ sinh an toàn thực phẩm nhằm đảm bảo sức khỏe con người và vấn đề chất lượng động thực vật trên lãnh thổ mỗi bên, cụ thể là thành lập ủy ban an toàn thực phẩm và kiểm dịch động vật, minh bạch và trao đổi thông tin, các biện pháp hỗ trợ kỹ thuật,... Việt Nam và EU cam kết sẽ áp dụng nguyên tắc của WTO để xây dựng, áp dụng hoặc công nhận các biện pháp SPS.

Quy tắc xuất xứ: Để hưởng các ưu đãi về thuế quan của EU đối với mặt hàng nông sản, Việt Nam phải chứng minh được nguồn gốc xuất xứ của các sản phẩm. EVFTA yêu cầu quy tắc xuất xứ thuần túy đối với phần lớn các sản phẩm nông nghiệp. Đối với các trường hợp chấp nhận quy tắc xuất xứ khác, EVFTA yêu cầu quy tắc chuyển đổi mã số hàng hóa, đồng thời thường kèm theo cả yêu cầu về giới hạn tỷ trọng nguyên liệu thô không có xuất xứ (khoảng 20-60%).

---

⁹ Technical Barrier to Trade.

¹⁰ Sanitary and Phytosanitary.

Tác động của EVFTA đối với ngành nông nghiệp của Việt Nam

Thực trạng xuất khẩu và năng lực cạnh tranh của hàng nông sản Việt Nam tại thị trường EU

Trong giai đoạn 2008-2018, xuất khẩu của Việt Nam đã được mở rộng cả về quy mô và cơ cấu thị trường, các mặt hàng xuất khẩu đã góp phần không nhỏ vào tăng trưởng kim ngạch xuất khẩu của cả nước. Cụ thể, giai đoạn từ năm 2008-2017, tổng kim ngạch xuất khẩu nông sản của Việt Nam đạt khoảng 261,3 tỷ USD, với mức tăng trưởng bình quân khoảng 9,24%/năm,¹¹ trong đó tổng kim ngạch xuất khẩu hàng nông sản vào thị trường EU vẫn duy trì ở mức ổn định, luôn ở mức 16-19% so với tổng kim ngạch xuất khẩu ra thế giới.

Tuy nhiên, năm 2020, đại dịch Covid-19 lan rộng và diễn biến phức tạp tại châu Âu,¹² tác động lớn tới tình hình kinh tế khu vực và nhu cầu tiêu dùng hàng hóa của người dân, khiến kim ngạch nhập khẩu hàng hóa của tất cả các nước trong khu vực đều giảm so với cùng kỳ năm 2019. Cụ thể, kim ngạch xuất nhập khẩu hai chiều giữa Việt Nam và EU đạt 49,8 tỷ USD, giảm 0,1% so với năm 2019, chiếm 9,13% tổng kim ngạch xuất nhập khẩu của cả hai bên.¹³ Một số hàng hóa của Việt Nam xuất khẩu sang EU cũng bị hạn chế, đặc biệt đối với nhiều mặt hàng được kỳ vọng sẽ hưởng lợi từ Hiệp định như gạo hay cà phê không tăng mạnh, thậm chí giảm do nhu cầu nhập khẩu của EU giảm.

---

¹¹ Lê Tiến Đạt - Vũ Trọng Nghĩa, "Hoạt động xuất khẩu nông sản Việt Nam sang một số thị trường trọng điểm," *Tạp chí Công thương*, ngày 18/4/2021, <https://tapchicongthuong.vn/bai-viet/hoat-dong-xuat-khau-nong-san-viet-nam-sang-mot-so-thi-truong-trong-diem-70433.htm>

¹² Sau khi áp dụng các biện pháp phòng dịch nghiêm ngặt trong giai đoạn dịch Covid-19 bùng phát đầu năm, nhiều nước đã phải tái áp dụng các biện pháp phòng dịch trong các tháng cuối năm 2020.

¹³ *Báo cáo Xuất nhập khẩu Việt Nam 2020* (Hà Nội: Nhà xuất bản Công Thương, 2021).

Nghiên cứu Quốc tế số 1 (128)

Xuất khẩu gạo

Sự gia tăng sản lượng lúa hơn hơn thập kỷ qua đã giúp Việt Nam không những đảm bảo an ninh lương thực trong nước mà còn liên tục là một trong ba nước xuất khẩu gạo nhiều nhất thế giới.¹⁴ Tuy nhiên, thị phần gạo của Việt Nam tại EU còn rất thấp, chỉ chiếm 1,3%. Theo số liệu của Trung tâm Thương mại Quốc tế (ITC), kim ngạch nhập khẩu gạo từ Việt Nam của EU tăng lên 35,83 triệu USD trong năm 2019, tăng 96% so với năm 2018 và tăng 180% so với năm 2017. Năm 2019, EU nhập khẩu 2,3 triệu tấn gạo các loại và các loại sản phẩm từ gạo (HS1006) với kim ngạch 1,4 tỷ Euro.¹⁵

Xuất khẩu cà phê

Trong các sản phẩm nông sản, mặt hàng có kim ngạch xuất khẩu sang EU lớn nhất là cà phê. Tỷ trọng xuất khẩu sang thị trường EU chiếm gần 50% tổng kim ngạch xuất khẩu cà phê của Việt Nam sang thị trường quốc tế trong giai đoạn 2010-2020.

Trong 10 năm, tỷ trọng xuất khẩu cà phê có xu hướng tăng dần từ mức 37,6% năm 2010 lên 40,8% năm 2019, cũng như kim ngạch xuất khẩu cà phê Việt Nam sang thị trường EU trong giai đoạn 2010-2019 đã tăng 1,31 lần từ mức 891 triệu USD năm 2010 lên mức 1.164 triệu USD năm 2019. Điều này cho thấy nhu cầu tiêu thụ cà phê của các nước thuộc khối EU ngày càng tăng cũng như việc xuất khẩu cà phê sang thị trường này đang được đẩy mạnh hơn so với giai đoạn trước.¹⁶

---

¹⁴ “Tình hình xuất khẩu, nhập khẩu hàng hóa của Việt Nam tháng 12 và 12 tháng/2020,” *Hải quan Việt Nam*, truy cập ngày 18/04/2021, <https://bitly.com.vn/q9k4nh>.

¹⁵ *Báo cáo Xuất nhập khẩu Việt Nam 2020* (Hà Nội: Nhà xuất bản Công Thương, 2021).

¹⁶ “Tình hình xuất khẩu, nhập khẩu hàng hóa của Việt Nam tháng 12 và 12 tháng/2020.”

Xuất khẩu rau quả

Thị trường EU là một trong những thị trường đầy tiềm năng cho xuất khẩu rau quả của Việt Nam bởi đây là một thị trường rộng lớn cùng nhu cầu nhập khẩu rau quả cao, đặc biệt là rau quả nhiệt đới. Trong nhóm rau, củ, quả tươi xuất khẩu sang khu vực EU thì trái cây luôn đạt kim ngạch xuất khẩu cao nhất. Mặt hàng xuất khẩu chủ lực sang EU là dứa, thanh long, cơm dừa, chôm chôm, xoài...

Trong giai đoạn 2010-2019, kim ngạch xuất khẩu rau quả tăng nhanh và mạnh. Cụ thể năm 2010, kim ngạch xuất khẩu chỉ đạt khoảng 54 triệu USD thì sau 9 năm đã tăng thêm 94 triệu USD lên 148 triệu USD vào năm 2019.¹⁷

Mặc dù kim ngạch xuất khẩu rau quả của Việt Nam sang thị trường EU có xu hướng tăng, nhưng tỷ trọng xuất khẩu sang EU trong tổng kim ngạch xuất khẩu rau quả của Việt Nam vẫn còn rất khiêm tốn. Trong giai đoạn 2010-2021, xuất khẩu nông sản của Việt Nam phụ thuộc vào thị trường là Trung Quốc.¹⁸ Nguyên nhân là do các doanh nghiệp sản xuất và xuất khẩu rau quả của Việt Nam chưa có sự đầu tư mạnh mẽ về công nghệ sản xuất để đáp ứng các hàng rào kỹ thuật của thị trường EU.

EVFTA và thời cơ đối với nông sản Việt Nam

Việc ký kết EVFTA sẽ mang lại nhiều cơ hội cho nông sản Việt Nam. *Thứ nhất, về nâng cao năng lực cạnh tranh:* Nhờ những ưu đãi về thuế từ EVFTA cho lĩnh vực nông nghiệp, năng lực cạnh tranh của các mặt hàng xuất khẩu Việt Nam sẽ cao hơn so với các đối thủ khác chưa có

---

¹⁷ *Thông tin xuất khẩu vào thị trường EU ngành hàng Rau quả* (Hà Nội: Nhà xuất bản Công Thương, 2020).

¹⁸ "Xuất khẩu sản phẩm nông sản chủ lực của Việt Nam: Cơ hội, thách thức trong thời gian tới," *Viện Nghiên cứu Chiến lược và chính sách Công Thương*, truy cập ngày 1/3/2022, <https://vioit.org.vn/vn/chien-luoc-chinh-sach/xuat-khau-san-pham-nong-san-chu-luc-cua-viet-nam--co-hoi--thach-thuc-trong-thoi-gian-toi-4378.4050.html>

Nghiên cứu Quốc tế số 1 (128)

FTA thế hệ mới với EU. Không chỉ vậy, EU còn cam kết bảo hộ 39 chỉ dẫn địa lý của Việt Nam bao gồm rau quả (chiếm 49%), thủy sản và chế biến từ thủy sản (chiếm 13%). Có được sự bảo hộ chỉ dẫn địa lý từ EU, các mặt hàng hoa quả và thủy sản Việt Nam sẽ đảm bảo về uy tín, chất lượng cũng như có vị thế nhất định trên thị trường EU. Từ đó, chỉ dẫn địa lý không chỉ giúp làm gia tăng mức độ nhận diện thương hiệu của các mặt hàng nông, lâm, thủy sản Việt Nam mà còn gia tăng sức cạnh tranh của các mặt hàng đó ở cả trong và ngoài thị trường EU.

Thứ hai, về sản phẩm: EVFTA giúp thúc đẩy cơ cấu lại mặt hàng nông nghiệp nhờ phải tăng cường đầu tư vào công nghệ sản xuất và chế biến để đáp ứng các yêu cầu của thị trường châu Âu. Đến nay, Việt Nam đã ban hành kế hoạch cơ cấu lại ngành nông nghiệp giai đoạn 2021-2025 theo hướng phát triển nông nghiệp bền vững, nâng cao chất lượng, giá trị gia tăng và khả năng cạnh tranh nông sản; bảo vệ môi trường, sinh thái; nâng cao thu nhập cho người dân ở khu vực nông thôn; đảm bảo an ninh lương thực và an ninh quốc phòng.

Thứ ba, về nguồn nhân lực: Máy móc, thiết bị dùng trong nông nghiệp là những tài sản có vốn đầu tư ban đầu lớn, khiến tỷ lệ cơ giới hoá trong nông nghiệp chưa cao.¹⁹ Để giải quyết khâu lao động nặng nhọc, tính thời vụ khẩn trương và giảm tổn thất trong nông nghiệp, người lao động Việt Nam trong lĩnh vực nông nghiệp sẽ phải thích nghi với những máy móc, thiết bị cũng như các công nghệ tiên tiến đến từ EU. Người lao động phải trau dồi không ngừng, cả về kỹ năng cũng như vốn kiến thức khi làm việc với các đối tác châu Âu.

Thứ tư, tham gia vào chuỗi cung ứng toàn cầu: Hiệp định EVFTA mang đến cơ hội giúp nông sản Việt Nam tham gia vào chuỗi cung ứng

---

¹⁹ Văn Học, “Không chỉ là thay sức người bằng máy móc,” *Nhân Dân*, ngày 11/7/2020, <https://nhandan.vn/chuyen-de-cuoi-tuan/khong-chi-la-thay-suc-nguoi-bang-may-moc-608277>

toàn cầu. Trong những năm gần đây, nông sản Việt Nam chủ yếu phụ thuộc vào thị trường lân cận là Trung Quốc. Theo Tổng cục Hải quan, 5 tháng đầu năm 2021 tỷ trọng giá trị xuất khẩu nông, lâm, thủy sản của Việt Nam sang Trung Quốc tăng từ 14,7 % năm 2010 lên 22,6%. Trong đó, Việt Nam xuất khẩu trên 70% rau quả sang thị trường Trung Quốc.²⁰ Vì vậy EVFTA chính là một cơ hội lớn đối với xuất khẩu nông, lâm, thủy sản Việt Nam khi EU là thị trường rộng lớn, có quy mô thị trường ngang Trung Quốc. Bên cạnh đó, nhu cầu nhập khẩu nông sản hàng năm từ EU không những cao mà còn ổn định. Đồng thời, các thành viên EU cũng ưa chuộng các mặt hàng nông, lâm sản vùng nhiệt đới như gạo thơm, gạo hạt dài, gạo đặc sản và các loại vải, nhãn, chôm chôm, thanh long, dưa, dưa...²¹ Việc các mặt hàng nông, lâm sản Việt Nam có thể đặt chân vào thị trường khó tính như EU cũng giúp nâng cao uy tín hàng Việt Nam trên thị trường thế giới.

Cuối cùng, nâng cao giá trị sản phẩm xuất khẩu: EVFTA có hiệu lực tạo cơ hội cho Việt Nam có thể học hỏi tiến bộ từ nền nông nghiệp EU. Qua EVFTA, các doanh nghiệp Việt Nam có cơ hội tiếp xúc và học hỏi về dây chuyền, công nghệ sản xuất chế biến nông sản. Ngoài ra, hầu hết các sản phẩm nông sản thô đã được hưởng mức thuế ưu đãi từ trước, nên những ưu đãi thuế mới trong EVFTA chỉ đem lại lợi thế cho xuất khẩu hàng nông sản đã qua chế biến. Do vậy, EVFTA là động lực giúp Việt Nam đẩy mạnh phát triển hơn nữa ngành công nghiệp chế biến, giúp nâng cao giá trị gia tăng cho sản phẩm.

Thành viên EU cũng là các nước ưa chuộng các sản phẩm hữu cơ. Vì vậy EVFTA cũng giúp thúc đẩy Việt Nam phát triển nền nông nghiệp

---

²⁰ “Xuất khẩu sản phẩm nông sản chủ lực của Việt Nam: Cơ hội, thách thức trong thời gian tới.”

²¹ Quảng Tuệ, “Xuất khẩu nông sản sang EU tăng mạnh nhờ EVFTA,” truy cập ngày 10/1/2022, <https://vneconomy.vn/xuat-khau-nong-san-sang-eu-tang-manh-nho-evfta.htm>

Nghiên cứu Quốc tế số 1 (128)

hữu cơ, chuyển từ hình thức sản xuất về lượng sang tập trung về chất và nâng cao giá trị gia tăng. Bên cạnh đó, phát triển nông nghiệp hữu cơ cũng góp phần bảo vệ môi trường, hệ sinh thái và giúp nông nghiệp Việt nam phát triển bền vững trước những thay đổi thời tiết khắc nghiệt, dịch bệnh và thiên tai, bão lũ như hiện nay.²²

EVFTA và thách thức đối với nông sản Việt Nam

Thứ nhất, áp lực cạnh tranh: Hiệp định EVFTA có hiệu lực không chỉ mở ra cơ hội mà còn đặt ra những thách thức cho ngành nông nghiệp Việt Nam. Đối với ưu đãi về thuế, việc cắt giảm thuế là cam kết của cả hai bên, nên không chỉ Việt Nam được hưởng lợi mà về phía EU cũng có rất nhiều mặt hàng được miễn, giảm thuế, tạo điều kiện thuận lợi để xâm nhập thị trường Việt Nam.

Điển hình là các mặt hàng thịt gia súc như heo, bò từ EU đang có giá cả cạnh tranh lớn so với hàng Việt Nam. Các mặt hàng thịt lợn nhập khẩu từ EU đang chịu mức thuế 15-27% sẽ giảm mạnh theo lộ trình về 0% sau 10 năm.²³ Đối với ngành sữa, thuế nhập khẩu sẽ giảm trong vòng ba năm, dẫn đến cạnh tranh gay gắt đối với các sản phẩm trong nước vốn không có dây chuyền hiện đại, tiên tiến, chi phí sản xuất cao hơn EU, năng suất sản xuất thấp hơn. Đặc biệt, các doanh nghiệp xuất khẩu sữa vẫn chưa được hưởng lợi từ EVFTA và gặp khó khăn vì EU vẫn chưa cấp phép nhập khẩu các mặt hàng từ Việt Nam.

Thứ hai, rào cản về kỹ thuật: EU là thị trường xuất khẩu lớn với những tiêu chuẩn, yêu cầu nghiêm ngặt về chất lượng sản phẩm. Bốn trụ cột chính trong chính sách đảm bảo an toàn thực phẩm EU bao gồm vệ sinh an toàn thực phẩm, sức khỏe động vật, sức khỏe cây trồng và kiểm

---

²² Ánh Tuyết - Vũ Thành, "EVFTA - Cơ hội càng lớn, càng nhiều gian nan," *Nhân Dân*, ngày 8/12/2020, <https://nhandan.com.vn/tin-tuc-kinh-te/evfta-co-hoi-cang-lon-cang-nhieu-gian-nan-tiep-theo-va-het--627583/>

²³ "Tóm lược Hiệp định thương mại tự do EVFTA."

soát chất gây ô nhiễm và cặn bã, các chất hóa học, phân bón trong chừng mực được cho phép. Trong khi đó, quá trình từ sản xuất đến thu hoạch và bảo quản các sản phẩm của Việt Nam còn gặp nhiều bất cập, hệ thống sản xuất còn tương đối manh mún, khó kiểm soát, chất lượng từng lô hàng chưa đồng đều, chưa đáp ứng tiêu chuẩn kỹ thuật đặt ra. Để đảm bảo tiêu chuẩn xuất khẩu sang EU, các mặt hàng nông sản Việt Nam phải tuân thủ các quy định về kiểm dịch động thực vật, tiêu chuẩn kỹ thuật...

Hiệp định EVFTA có hiệu lực sẽ là tấm vé thông hành cho xuất khẩu nông, lâm, thủy sản Việt Nam, nhưng chỉ mang lại lợi ích cho các mặt hàng đạt tiêu chuẩn, có chất lượng cao. Vì vậy để có thể khai thác hết tiềm năng từ EVFTA, ngành nông nghiệp Việt Nam cần phải chú ý hơn đối với các hàng rào kỹ thuật mà các nước EU đặt ra.

Thứ ba, các rào cản phi thuế quan khác như quyền sở hữu trí tuệ; bảo vệ môi trường và trách nhiệm xã hội của doanh nghiệp... Về quyền sở hữu trí tuệ, EU là một trong những thị trường nhập khẩu nông sản hàng đầu thế giới, tuy nhiên không dễ để các mặt hàng Việt Nam có thể thâm nhập và cạnh tranh được tại thị trường này, nhất là khi thị trường EU đặc biệt quan tâm đến nhãn hiệu và thương hiệu sản phẩm. Trong khi đó, việc đăng ký quyền sở hữu trí tuệ cho các mặt hàng nông, lâm, thủy sản Việt Nam vẫn chưa được chú trọng, tỷ trọng xuất khẩu sản phẩm thô vẫn còn lớn.²⁴ Những mặt hàng này hầu như không được đăng ký nhãn hiệu và phải nhập khẩu thông qua thương hiệu nước ngoài.²⁵ Bên cạnh đó, thủ tục đăng ký quyền sở hữu trí tuệ còn phức tạp, có thể kéo dài cả năm mới có

---

²⁴ S. Hải, “Rất ít sản phẩm nông nghiệp được bảo hộ quyền sở hữu trí tuệ,” *Trang tin điện tử Đảng bộ Thành phố Hồ Chí Minh*, ngày 31/10/2018, <https://hcmcpv.org.vn/tin-tuc/rat-it-san-pham-nong-nghiep-duoc-bao-ho-quyen-so-huu-tri-tue-1491849143>.

²⁵ Hà Chính, “100.000 doanh nghiệp và mục tiêu hàng đầu thế giới về nông sản,” *Báo Điện tử Chính phủ*, ngày 21/7/2019, <http://baochinhphu.vn/Kinh-te/100000-doanh-nghiep-va-muc-tieu-hang-dau-the-gioi-ve-nong-san/371246.vgp>.

Nghiên cứu Quốc tế số 1 (128)

thể đăng ký được. Những lý do này đã khiến cho mặt hàng nông, lâm, thủy sản Việt Nam vẫn chưa được biết đến nhiều tại EU mặc dù các mặt hàng này có chất lượng tốt.

Về bảo vệ môi trường và trách nhiệm xã hội của doanh nghiệp: Là một FTA thế hệ mới, bên cạnh các nội dung cam kết và nghĩa vụ mang tính chất truyền thống là hàng hóa và dịch vụ, EVFTA còn bổ sung thêm những nghĩa vụ về bảo vệ môi trường và trách nhiệm xã hội của doanh nghiệp. Chương 17 về Phát triển bền vững trong EVFTA quy định các cam kết, nghĩa vụ và thỏa thuận liên quan đến môi trường bao gồm một số lĩnh vực và hành động cụ thể như: Hiệp định đa phương liên quan đến môi trường (MEAs), gồm Công ước Đa dạng sinh học (CBD), Công ước về buôn bán quốc tế các loài động, thực vật hoang dã nguy cấp (CITES), Công ước khung của Liên Hợp Quốc về biến đổi khí hậu (UNFCCC).²⁶ Tuy nhiên, Việt Nam là một quốc gia đang phát triển, việc xây dựng nền nông nghiệp thân thiện với môi trường còn nhiều khó khăn, điển hình là hệ thống, khuôn khổ pháp lý cho lĩnh vực môi trường tuy đã được quan tâm xây dựng nhưng vẫn chưa đầy đủ và còn chông chéo, gây khó khăn cho việc thực thi các cam kết quốc tế. Do đó, nhìn chung, vấn đề bảo vệ môi trường còn là điểm yếu của phát triển nông nghiệp.

Hàng năm, EU nhập khẩu hơn 160 tỷ USD các mặt hàng nông sản từ nhiều thị trường, trong đó khoảng 4% từ Việt Nam.²⁷ Mặc dù thị trường EU là thị trường xuất khẩu lớn thứ ba của hàng nông sản Việt Nam, với kim ngạch khoảng 5,5 tỷ USD/năm, nhưng việc chiếm chưa

---

²⁶ Hoàng Xuân Huy, "Tăng cường tính tự nguyện và trách nhiệm xã hội của doanh nghiệp theo các quy tắc quốc tế của Hiệp định thương mại tự do," *Tạp chí Môi trường*, ngày 6/8/2020, <http://tapchimoitruong.vn/moi-truong-va-cong-dong-84/Tang-cuong-t%C3%ADnh-tự-nguyện-và-trách-nhiệm-xã-hội-của-doanh-nghiệp-theo-các-quy-tắc-quốc-tế-của-Hiệp-định-thương-mại-tự-do-20345>.

²⁷ "Cơ hội, thách thức, triển vọng xuất khẩu nông sản sang thị trường EU," *Bộ Công Thương*, ngày 10/1/2022, <https://moit.gov.vn/tin-tuc/thi-truong-nuoc-ngoai/co-hoi-thach-thuc-trien-vong-xuat-khau-nong-san-sang-thi-truong-eu.html>

đến 4% thị phần cho thấy giá trị và kim ngạch xuất khẩu hàng nông sản của Việt Nam sang EU vẫn ở mức thấp so với tiềm năng xuất khẩu của Việt Nam, cũng như nhu cầu nhập khẩu của EU. Hiện nay, EU đang nhập khẩu nông sản chủ yếu từ các thị trường ngoại khối như Bra-xin, Thổ Nhĩ Kỳ, Hoa Kỳ, Ma-rốc, Pê-ru, Việt Nam. Sau khi Hiệp định EVFTA có hiệu lực, bên cạnh lộ trình xóa bỏ 99% số dòng thuế nhập khẩu thì cơ hội mở rộng thị phần của nông sản Việt Nam tại thị trường EU là rất lớn.

Tuy nhiên, EU vẫn duy trì hạn ngạch thuế quan đối với một số mặt hàng, chủ yếu là hàng nông nghiệp, vì chính sách bảo hộ đối với ngành sản xuất nội địa. Chính sách Nông nghiệp chung (CAP) của EU, được thông qua năm 1962, là một trong những chính sách bảo hộ lâu đời nhất, nhằm nhiều mục đích mà quan trọng nhất đảm bảo nguồn cung cấp lương thực ổn định và để nông dân EU có thể đảm bảo cuộc sống ở mức hợp lý. Hạn ngạch đối với hàng hóa từ Việt Nam xuất khẩu sang EU được quy định tại Mục B, Phụ lục 2A trong toàn văn của EVFTA. Ở thời điểm hiện tại, lượng xuất khẩu hàng hóa từ Việt Nam sang EU vẫn chưa vượt quá mức hạn ngạch nên doanh nghiệp vẫn đang được hưởng lợi từ mức thuế 0% trong hạn ngạch. Mức thuế ngoài hạn ngạch đối với những mặt hàng này được quy định ở mức rất cao.

Triển vọng và đề xuất thúc đẩy xuất khẩu nông sản Việt Nam sang thị trường EU

Xây dựng và phổ biến hệ thống quy chuẩn

EU là thị trường khó tính bậc nhất trên thế giới. Do vậy hàng hóa Việt Nam nếu muốn thâm nhập vào thị trường EU cần phải có chất lượng tốt và ổn định. Đối với các nước EU, có hai loại tiêu chuẩn chung và tiêu chuẩn riêng. Trong đó tiêu chuẩn chung là các quy định bắt buộc mặt hàng xuất khẩu phải đáp ứng nếu không sẽ bị trả về, tiêu hủy, hoặc bị ban lệnh cấm nhập khẩu. Vì vậy, để doanh nghiệp nông nghiệp Việt Nam

Nghiên cứu Quốc tế số 1 (128)

có thể tận dụng lợi thế tốt từ EVFTA, cần phải có một hệ thống quy tắc, quy chuẩn thống nhất đối với chất lượng, mẫu mã đối với các mặt hàng nông, lâm, thủy sản, tránh việc những tiêu chuẩn chứng nhận chất lượng trong nước không đồng nhất với thị trường EU, gây khó khăn cho doanh nghiệp xuất khẩu.

Đẩy mạnh xúc tiến thương mại

Vì khoảng cách địa lý xa, bên cạnh đó là thương hiệu hàng nông lâm thủy sản Việt Nam chưa thực sự được người tiêu dùng EU biết đến nhiều, việc tổ chức các hoạt động quảng bá, giới thiệu, kết nối giao thương các sản phẩm có thể mạnh xuất khẩu chủ lực của Việt Nam sang EU như hoa quả nhiệt đới, cà phê, hạt điều,... cần được chú trọng. Qua các hội thảo, hội nghị, hội chợ triển lãm,... các doanh nghiệp, nông dân Việt Nam sẽ có cơ hội tiếp xúc với doanh nghiệp, người dân các nước EU không chỉ để quảng bá, giới thiệu sản phẩm mà còn để kết nối với thị trường châu Âu nhằm tìm hiểu thị hiếu, nhu cầu và kỳ vọng của thị trường đối với các sản phẩm của mình.

Tăng cường thu hút vốn và phân bổ vốn hợp lý

Nông nghiệp là ngành mà Việt Nam có lợi thế xuất khẩu sang thị trường EU, tuy nhiên lại chưa nhận được sự quan tâm đầu tư tương xứng về nguồn lực. Đầu tư công và đầu tư FDI chỉ đạt tỷ lệ thấp. Theo Báo cáo của Cục Đầu tư nước ngoài, tổng vốn FDI đăng ký đầu tư vào lĩnh vực nông, lâm, thủy sản chỉ chiếm chưa tới 1% trong tổng vốn đầu tư.²⁸ Vì vậy, để ngành nông nghiệp có thể tận dụng lợi thế của EVFTA, cần phải tích cực thu hút các doanh nghiệp đầu tư vào nông nghiệp, đồng thời phân bổ nguồn vốn đầu tư công hợp lý.

---

²⁸ Thanh Thanh, “Bài toán tăng thu hút FDI trong lĩnh vực nông nghiệp,” *Pháp luật Việt Nam*, ngày 26/12/2020, <https://baophapluat.vn/bai-toan-tang-thu-hut-fdi-trong-linh-vuc-nong-nghiep-post376146.html>

Tái cơ cấu ngành nông nghiệp

Các sản phẩm nông nghiệp xuất khẩu thô sơ của Việt Nam sang nước ngoài vẫn còn khá lớn, bên cạnh đó hầu hết các mặt hàng thô đều có mức thuế không thay đổi nhiều trước và sau EVFTA, các mặt hàng được giảm thuế nhiều là các mặt hàng có mức độ xử lý chuyên sâu nhưng mới chiếm tỷ trọng xuất khẩu nhỏ. Ví dụ, đối với mặt hàng cà phê, sản phẩm được hưởng lợi theo EVFTA là cà phê chế biến. Trước EVFTA, mức thuế áp dụng với mặt hàng này nằm trong biên độ 7,5-11,5%, sau khi Hiệp định có hiệu lực các mặt hàng này được xếp vào danh mục A (giảm thuế về 0% ngay lập tức) mang lại lợi thế rất lớn cho doanh nghiệp. Tuy nhiên, lượng cà phê xuất khẩu chủ yếu là cà phê thô.²⁹ Vì vậy để có thể hưởng lợi từ các ưu đãi thuế trong hiệp định EVFTA, cần phải thúc đẩy quá trình tái cơ cấu nền nông nghiệp Việt Nam theo hướng xây dựng thương hiệu sản phẩm nâng cao giá trị gia tăng và phát triển bền vững.

Áp dụng khoa học công nghệ 4.0

Doanh nghiệp và người dân cần tận dụng những tiến bộ từ cách mạng khoa học công nghệ 4.0 như Robot sử dụng trong trồng trọt, Big Data trong nông nghiệp và phát triển các mô hình AI để so sánh, đánh giá tác động của các yếu tố tới quá trình sản xuất, nuôi trồng nông, lâm, thủy sản. Việc áp dụng khoa học kỹ thuật không chỉ là giải pháp cần thiết mà còn là hướng đi bắt buộc đối với người dân và doanh nghiệp trong bối cảnh hiện nay nếu muốn phát triển các sản phẩm nông nghiệp đạt tiêu chuẩn và có khả năng cạnh tranh với các sản phẩm đang có mặt tại thị trường EU. Ngoài EVFTA là động lực trực tiếp cho phát triển và áp dụng khoa học công nghệ vào nông nghiệp, còn có bốn yếu tố là động lực gián tiếp bao gồm: Ảnh hưởng của khí hậu, tối ưu hóa tài nguyên,

---

²⁹ “Vì sao cà phê xuất khẩu chưa “hưởng lợi” nhiều từ EVFTA?” *Bộ Công Thương*, ngày 1/11/2020, <https://moit.gov.vn/tin-tuc/thi-truong-nuoc-ngoai/vi-sao-ca-phe-xuat-khau-chua-huong-loi-nhieu-tu-evfta-.html>

Nghiên cứu Quốc tế số 1 (128)

tăng sản lượng đầu ra và tự động hóa nền nông nghiệp. Chính vì vậy, công nghệ trong nông nghiệp cần được doanh nghiệp và người dân chú trọng ứng dụng để có thể gia tăng năng lực sản xuất, nâng cao giá trị và sức cạnh tranh của sản phẩm.

Xây dựng uy tín với đối tác EU

EU không chỉ là thị trường có yêu cầu khắt khe về chất lượng sản phẩm mà còn rất quan tâm đến các vấn đề xã hội. Đối với các doanh nghiệp, lợi nhuận kinh doanh là mục tiêu hàng đầu, làm sao để tối đa hóa lợi nhuận và tăng năng lực cạnh tranh. Tuy nhiên, trong EVFTA doanh nghiệp phải tuân thủ các vấn đề về pháp lý, phải có trách nhiệm chấp hành cam kết về chất lượng, mẫu mã, giá thành... Nếu doanh nghiệp bị phát hiện gian lận, thì không những không nhận được ưu đãi mà còn phải nhận những hình phạt nặng từ phía EU, gây ảnh hưởng tới uy tín của ngành nông nghiệp Việt Nam.

Quan hệ Việt Nam - EU nói chung và quan hệ thương mại Việt Nam - EU nói riêng được đặt trong bối cảnh sự trỗi dậy của Trung Quốc, sự điều chỉnh chính sách của Mỹ dưới thời Tổng thống Donald Trump, dẫn tới chiến tranh thương mại Mỹ - Trung, những bất ổn ở châu Âu, châu Á, Bắc Phi - Trung Đông, những vấn đề toàn cầu như biến đổi khí hậu, sự phát triển của khoa học công nghệ và cách mạng khoa học-công nghệ 4.0, dịch Covid-19 hiện nay... Những nhân tố này tác động mạnh mẽ tới tăng trưởng kinh tế, thương mại, đầu tư toàn cầu, làm gia tăng các vấn đề an ninh truyền thống và phi truyền thống... đồng thời mang lại cả cơ hội lẫn thách thức mới đối với sự phát triển của các quốc gia cũng như Việt Nam và EU.

Ký kết EVFTA với Việt Nam là minh chứng rõ ràng cho thấy EU đang thúc đẩy hợp tác toàn diện với các nước trong khu vực châu Á, đặc biệt là khối các nước ASEAN mà trong đó Việt Nam là quốc gia có vị trí quan trọng. Với Việt Nam, EVFTA không chỉ có ý nghĩa đối với quan hệ

của Việt Nam với EU. Hiệp định này còn giúp Việt Nam đa dạng hóa đối tác, mở rộng không gian chiến lược trong bối cảnh địa-chính trị và kinh tế thế giới có nhiều diễn biến khó lường. Với thế và lực được nâng cao đáng kể sau hơn 35 năm đổi mới, Việt Nam có năng lực để thúc đẩy quan hệ thực chất, tạo thế đan xen lợi ích với nhiều đối tác khác, kể cả với những đối tác là các trung tâm kinh tế - quyền lực của thế giới như EU, giúp giảm thiểu được nguy cơ bị phụ thuộc quá mức vào một hay số ít thị trường.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ánh Tuyết - Vũ Thành. “EVFTA - Cơ hội càng lớn, càng nhiều gian nan.” *Nhân Dân*, ngày 8/12/2020. <https://nhandan.com.vn/tin-tuc-kinh-te/evfta-co-hoi-cang-lon-cang-nhieu-gian-nan-tiep-theo-va-het-627583/>.
2. Hà Chính. “100.000 doanh nghiệp và mục tiêu hàng đầu thế giới về nông sản.” *Báo Chính phủ*, ngày 27/1/2019. <http://baochinhphu.vn/Kinh-te/100000-doanh-nghiep-va-muc-tieu-hang-dau-the-gioi-ve-nong-san/371246.vgp>.
3. BT. “Cơ hội nào cho nông sản Việt Nam khi EVFTA có hiệu lực?” *Báo điện tử Đảng Cộng sản Việt Nam*, ngày 6/7/2020. <https://dangcongsan.vn/kinh-te/co-hoi-nao-cho-nong-san-viet-nam-khi-evfta-co-hieu-luc-558646.html>
4. Bộ Công Thương. *Thông tin xuất khẩu vào thị trường EU ngành hàng Gạo*. Hà Nội: Nhà xuất bản Công thương, 2020.
5. Bộ Công Thương. *Báo cáo Xuất nhập khẩu Việt Nam 2020*. Hà Nội: Nhà xuất bản Công Thương, 2021.

Nghiên cứu Quốc tế số 1 (128)

6. Bộ Công Thương. "Cơ hội, thách thức, triển vọng xuất khẩu nông sản sang thị trường EU." Ngày 10/1/2022. <https://moit.gov.vn/tin-tuc/thi-truong-nuoc-ngoai/co-hoi-thach-thuc-trien-vong-xuat-khau-nong-san-sang-thi-truong-eu.html>
7. Lê Tiến Đạt, Vũ Trọng Nghĩa. "Hoạt động xuất khẩu nông sản Việt Nam sang một số thị trường trọng điểm." *Tạp chí Công thương*, ngày 6/4/2020. <https://tapchicongthuong.vn/bai-viet/hoat-dong-xuat-khau-nong-san-viet-nam-sang-mot-so-thi-truong-trong-diem-70433.htm>
8. Như Chính. "Một số nhiệm vụ, giải pháp phát triển công nghiệp chế biến nông lâm thủy sản." *Báo Đầu tư*, ngày 5/6/2020. <https://baodautu.vn/mot-so-nhiem-vu-giai-phap-phat-trien-cong-nghiep-che-bien-nong-lam-thuy-san-d123606.html>
9. S. Hải. "Rất ít sản phẩm nông nghiệp được bảo hộ Quyền sở hữu trí tuệ." *Trang tin điện tử Đảng bộ Thành phố Hồ Chí Minh*, ngày 31/10/2018. <https://hcmcpv.org.vn/tin-tuc/rat-it-san-pham-nong-nghiep-duoc-bao-ho-quyen-so-huu-tri-tue-1491849143>.
10. Viện Chính sách và Chiến lược phát triển Nông nghiệp Nông thôn. *Báo cáo tình hình xuất nhập khẩu nông lâm thủy sản sang thị trường EU, số tháng 10/2020*. Truy cập ngày 25/3/2021. http://agro.gov.vn/vn/tid30087_bao-cao-tinh-hinh-xuat-nhap-khau-nong-lam-thuy-san-sang-thi-truong-eu-thang-102020.html.
11. Hải quan Việt Nam. "Tình hình xuất khẩu, nhập khẩu hàng hóa của Việt Nam tháng 12 và 12 tháng/2020." Truy cập ngày 18/4/2021. <https://bitly.com.vn/q9k4nh>.
12. Tổng cục Thủy sản. *Điều kiện để được hưởng thuế suất ưu đãi hàng hóa xuất nhập khẩu theo Hiệp định EVFTA*. Truy cập ngày

15/4/2021. <https://www.fistenet.gov.vn/thuong-mai-thuy-san/xuat-nhap-khau/doc-tin/014997/2020-09-30/dieu-kien-de-duoc-huong-thue-suat-uu-dai-hang-hoa-xuat-nhap-khau-theo-hiep-dinh-evfta>.

13. Trung tâm WTO và Hội nhập Phòng Thương mại và Công nghiệp Việt Nam (VCCI). *Tóm lược Hiệp định Thương mại Tự do EVFTA*. Truy cập ngày 5/4/2021. https://loglag.com/wp-content/uploads/2020/07/twto-_tom_luoc_evfta.pdf,
14. Hoàng Xuân Huy. “Tăng cường tính tự nguyện và trách nhiệm xã hội của doanh nghiệp theo các quy tắc quốc tế của Hiệp định Thương mại Tự do.” *Tạp chí Môi trường*, ngày 6/8/2020. <http://tapchimoitruong.vn/moi-truong-va-cong-dong-84/Tang-cuong-tinh-tu-nguyen-va-trach-nhiem-xa-hoi-cua-doanh-nghiep-theo-cac-quy-tac-quoc-te-cua-Hiep-dinh-thuong-mai-tu-do-20345>.